

Władysław Leopold Jaworski

Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku

Anna Szelałowska

Instytut Finansów Korporacji i Inwestycji
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Służebna rola banków w polskiej gospodarce

Streszczenie

Banki, jako instytucje zaufania publicznego, zawsze pełniły i będą pełnić kluczową funkcję w gospodarce rynkowej każdego kraju. W ciągu wieków ulegały one swoistej ewolucji, co prowadziło także do rozszerzenia zakresu świadczonych przez nie czynności bankowych. Z podmiotów zajmujących się pierwotnie pożyczaniem środków pieniężnych przekształciły się w prężnie działające konglomeraty świadczące swoje usługi niemal w każdym obszarze rynku finansowego. Stały się one podmiotami, których głównym celem jest maksymalizacja zysku dla akcjonariuszy. Ten czysto ekonomiczny cel działania przysłańca coraz częściej postulowaną od wielu lat ideę społecznej odpowiedzialności banków za losy krajowej gospodarki narodowej. Banki, otrzymując darmowe licencje od instytucji nadzorczej, zostały obdarzone specjalnym przywilejem pozyskiwania środków pieniężnych społeczeństwa, gromadzenia ich i zarządzania nimi. Przywilej ten wiąże się z powinnością działania nie tylko dla własnych korzyści ekonomicznych, ale także, o ile nie przede wszystkim, dla wzrostu dobrobytu kraju, w którym prowadzą działalność bankową, i jego mieszkańców. Z tak sformułowaną tezą wiąże się następujące pytanie badawcze: czy można zmierzyć tę służebną rolę banków w gospodarce, a jeśli tak, to w jaki sposób? Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie propozycji miary oceny gospodarczej służebności banku.

Słowa kluczowe: społeczna odpowiedzialność biznesu, społeczna odpowiedzialność banków, służebna rola banków, banki a gospodarka.

1. Wprowadzenie

Banki, pełniąc funkcję instytucji zaufania publicznego, zawsze odgrywały priorytetową rolę w rozwoju gospodarczym każdego kraju. Historia bankowości dowodzi, że współcześnie stajemy w obliczu zmiany podejścia do służebnej roli banków. Z tradycyjnych podmiotów depozytowo-kredytowych banki stały się prężnie działającymi konglomeratami wykonującymi czynności bankowe niemal w każdym obszarze rynku finansowego. W rezultacie z podmiotów służących swoim klientom stały się w głównej mierze podmiotami nastawionymi na maksymalizację zysków dla akcjonariuszy. Skutkuje to zatarciem postulowanej od wielu lat idei społecznej odpowiedzialności banków za losy krajowej gospodarki narodowej [Jaworski 2013, s. 221–229; Jaworski 2004, s. 22–54; Jaworski 2008; Jaworski i Szelałgowska 2012, s. 339–353; Jaworski 2014, s. 91–101; Żukowski 2014, s. 103–114]. Banki, jako osoby prawne działające na podstawie udzielonych zezwoleń, uzyskały specjalny przywilej pozyskiwania środków pieniężnych społeczeństwa, gromadzenia ich i zarządzania nimi. Korzystając z tego przywileju, banki powinny prowadzić działalność nie tylko z myślą o własnych korzyściach ekonomicznych, ale także, w równym stopniu, z myślą o wzroście dobrobytu kraju i społeczeństwa. W świetle powyższej tezy zasadne staje się poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o sposób pomiaru służebnej roli banków w gospodarce. Niniejsze opracowanie ma na celu zaprezentowanie propozycji miary oceny gospodarczej służebności banku.

2. O współczesnej roli banków

O szczególnej roli banków w gospodarce napisano już wiele podręczników, przykłady znaleźć można zarówno w literaturze krajowej, jak i zagranicznej [*Bankowość...* 2004, Dobosiewicz 2011, *Elementy...* 2006, Jaworski, Krzyżkiewicz i Kosiński 2002, *Bankowość* 2013, Iwanicz-Drozdowska i in. 2013, Krzyżkiewicz 2002, Hefferman 2007]. Zgodnie z art. 2 Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (tekst jedn. Dz.U. 2012, poz. 1376 z późn. zm.) banki to nie tylko osoby prawne utworzone zgodnie z przepisami ustaw, działające na podstawie zezwoleń uprawniających do wykonywania czynności bankowych obciążających ryzykiem środki powierzone pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym. Banki to podmioty stosunków cywilnoprawnych, a tym samym przedsiębiorcy – w rozumieniu art. 4 ust. 1 Ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn. Dz.U. 2013, poz. 672). To podmioty prowadzące zawodowo działalność zarobkową we własnym imieniu i na własny rachunek, w sposób zorganizowany i ciągły. Banki to przedsiębiorstwa prowadzące szczególnego rodzaju działalność polegającą na kreowaniu pieniądza i handlowaniu nim [*Bankowość...* 1999, s. 146].

Są to tym samym przedsiębiorstwa pośredniczące między podmiotami posiadającymi nadwyżkę środków pieniężnych a zgłaszającymi ich niedobór. Innymi słowy, banki to podmioty zaspokajające potrzeby finansowe swoich klientów. W szerszym ujęciu banki są głównymi uczestnikami rynku finansowego – krajowego i globalnego. Są one filarem światowej finansjery. Są jednym z najstarszych elementów podporowo-dźwigowych międzynarodowego rynku finansowego, filarem, którego naruszona baza, trzon lub głowica mogą wstrząsnąć lokalną, regionalną i światową gospodarką. Banki są dla gospodarki tym, czym płyta główna dla komputera lub system operacyjny dla smartfonu. Łączą one ze sobą wszystkie komponenty rynku finansowego, zapewniając im prawidłowe i sprawne działanie. Banki pełnią funkcję światłowodu prowadzącego impulsy pobudzające lub osłabiające gospodarkę. Są nośnikiem rozwoju niemal wszystkich sektorów gospodarki. Banki są trwałym ogniwem w łańcuchu rozwoju gospodarczego. Są indykatorem zmian zachodzących w gospodarce. Bezpośrednio oddziałują przez swoją działalność na stronę popytowo-podażową w gospodarce. Przez swoją akcję kredytową determinują skalę inwestycji i konsumpcji w gospodarce. Ratują przedsiębiorstwa w sytuacji kryzysowej, ale też często prowadzą do ich upadłości, odmawiając finansowania, wstrzymując je lub zawyżając koszty obsługi kredytowej. Z jednej strony dają klientom nadzieję na lepsze jutro, ale z drugiej strony odbierają marzenia o własnym mieszkaniu, domu czy biznesie. Deponują środki klientów po minimalnym oprocentowaniu, pożyczając im na wysoki procent. Oferują darmowe rachunki bankowe, pobierając stopniowo coraz to nowsze opłaty i prowizje za korzystanie z nich. Obiecują darmowe wypłaty z bankomatów w całym kraju, by w niedługim czasie wprowadzać pewne „wyjątki od reguły”. Pojawia się zatem pytanie o ich społeczną odpowiedzialność w prowadzonym biznesie.

3. Geneza społecznej odpowiedzialności biznesu

Społeczna odpowiedzialność biznesu (*corporate social responsibility*) sięga swoimi korzeniami do starożytnej myśli filozoficznej. Odpowiedzialność wywodzi się od łacińskiego słowa *respondere* – „odpowiadać”. Kwestię pociągania człowieka do odpowiedzialności poruszały już Platon, a następnie Demokryt z Abdery, dla którego ani obawa przed karą, ani nakaz prawny nie były silniejsze od motywacji wewnętrznej i przekonania o słuszności i prawości czynu. Sokrates zdefiniował człowieka jako myślącą i działającą świadomość, której z natury rzeczy przypisana jest odpowiedzialność za działania. Idea odpowiedzialności za podjęty wybór i formę postępowania pojawiła się w XVIII w. u I. Kanta, który w *Krytyce praktycznego rozumu* wyróżnił nowe podejście do odpowiedzialności, czyli samoodpowiedzialność. W jej przypadku uwewnętrznioną instancją, trybunałem

i egzekutorem odpowiedzialności staje się sumienie ludzkie [Kant 1972, s. 219]. Ponieważ kategoria odpowiedzialności ściśle charakteryzuje ludzką egzystencję, nie zaś wyłącznie same skutki działania podmiotu, F.W.J. Schelling proponował koncepcję odpowiedzialności elitarnej [1983], J.G. Fichte [2002] występował z pomysłem odpowiedzialności zbiorowej, a Hegel odpowiedzialność powierzał historii [Kuderowicz 1962]. Kolejne próby opisywania egzystencji ludzkiej z uwzględnieniem kategorii odpowiedzialności pojawiły się u F. Nietzschego, dla którego zgoda na odpowiadanie przed instancją jest rezultatem braku umiejętności odpowiadania tylko przed sobą, a tylko odpowiedzialność przed sobą jest rzeczywistą odpowiedzialnością [Łojek 2002]. Dopiero za sprawą egzystencjalizmu horyzonty odpowiedzialności uległy takiemu poszerzeniu, że człowiek stał się odpowiedzialny za swoje czyny, niezależnie od tego, czy zostanie za nie pociągnięty do odpowiedzialności. Z uwagi na temat niniejszego artykułu należy powołać się także na G. Pichta, który zauważa, że warunki możliwej odpowiedzialności tkwią w sytuacji dziejowej, zatem chcąc zdefiniować odpowiedzialność, należy wyjść od zadań, a nie od podmiotu. Człowiek jest odpowiedzialny za dzieło się, za wszystko to, co się wydarza. W ten oto sposób pojęcie odpowiedzialności dotyka zagadnienia losu przyszłych pokoleń, gdyż odpowiedzialność za dzieje jest odpowiedzialnością za zachowanie ludzkości [Picht 1981, s. 231–232]. Kwestia odpowiedzialności w tym ujęciu rozszerza się z jednostki ludzkiej na grupę ludzi, którzy zarządzają podmiotami gospodarczymi, jednostkami samorządu terytorialnego, państwami itp. To z kolei prowadziło do poszukiwania nowego, bardziej fundamentalnego i źródłowego fenomenu odpowiedzialności niż w spotykanych dotychczas dyskursach prawniczych i etycznych. Stąd też śmiało można stwierdzić, że geneza społecznej odpowiedzialności biznesu wywodzi się zarówno z filozoficznej idei odpowiedzialności, jak i etyki biznesu. Jak bowiem zauważa J. Filek [2002, s. 158–159], konsekwencją przypisania człowiekowi wolności jest jego odpowiedzialność. Oznacza to, że przedsiębiorca (a zatem także przedsiębiorstwo bankowe) korzystający z wolności gospodarczej ma również obowiązek być odpowiedzialnym [Filek 2006, s. 6–7]. To leżące u podstaw etyki biznesu założenie pojawiło się w encyklice Leona XIII *Rerum Novarum* pod koniec XIX w. oraz w amerykańskiej publikacji z 1926 r. pt. *The Fundamentals of Business Ethics* [Lord 1926]. Rozwój myśli ekonomicznej spowodował, że uwzględnienie etyki w naukach ekonomicznych stało się przyczynkiem do poszukiwania nowego paradygmatu społecznej odpowiedzialności biznesu (*corporate social responsibility* – CSR, szerzej *corporate responsibility* – CR, czyli odpowiedzialność w biznesie).

Na potrzeby niniejszego artykułu warto powołać się na noblistę M. Friedmana, który zdefiniował społeczną odpowiedzialność jako wykorzystanie zasobów i angażowanie się w takie działania, które pomnażają zyski, o ile nie łamie to reguł gry. Oznacza to, że odpowiedzialność biznesu polega na prowadzeniu otwartej

i wolnej konkurencji bez nieuczciwości i oszustwa [Friedman 1997]. W większości definicji społecznej odpowiedzialności biznesu zwraca się uwagę na dwa główne komponenty: ścisłe powiązanie z celami ekonomicznymi przedsiębiorstwa oraz uwzględnienie w działalności gospodarczej interesów i oczekiwań różnych grup interesariuszy. Według definicji Komisji Europejskiej społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw to koncepcja, zgodnie z którą firmy dobrowolnie uwzględniają aspekty społeczne i środowiskowe w swojej działalności biznesowej i w ramach stosunków z interesariuszami [Communication from the Commission... 2011, s. 6]. Zgodnie z koncepcją odpowiedzialności społecznej biznesu przedsiębiorstwa stanowią integralną część systemu społecznego, a nie tylko ekonomicznego, i powinny zabiegać o kształtowanie swoich relacji ze wszystkimi interesariuszami. Początkowo społeczną odpowiedzialność biznesu wiązano z obowiązkiem podejmowania odpowiednich decyzji przez przedsiębiorcę lub naśladowania działań, których cele i wartości są pożądane przez społeczeństwo. Z czasem rozszerzono ten pogląd o zalecenia, by wytwarzane produkty i świadczone usługi podwyższały poziom dobrobytu społeczno-ekonomicznego oraz by w podejmowanych przez siebie decyzjach podmioty gospodarcze dobrowolnie uwzględniały aspekty ekonomiczne, społeczne, gospodarcze, prawne, etyczne i filantropijne. Jeden z najbardziej uniwersalnych modeli społecznej odpowiedzialności biznesu został zaprezentowany przez A.B. Carrola w 1991 r. (tabela 1).

Tabela 1. Rodzaje społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa według A.B. Carrola

Odpowiedzialność	Opis
Ekonomiczna	Osiąganie zysków, maksymalizacja dochodów ze sprzedaży i minimalizacja kosztów, podejmowanie dobrych decyzji strategicznych, prowadzenie starannej polityki podziału wypracowanych zysków, zrównoważony rozwój
Prawna	Postrzeganie wymagań prawnych, dostarczanie wyrobów i świadczenie usług zgodnych z przepisami, przeciwdziałanie korupcji, przestrzeganie prawa pracy, honorowanie gwarancji i odstąpienia od umowy
Etyczna	Działania zgodne z oczekiwaniami społecznymi, obyczajami i moralnością, etyczna spójność przedsiębiorstwa, działanie zgodne nie tylko z literą, ale także z duchem prawa, zapewnienie etycznego przywództwa, będącego przykładem dla całej organizacji
Filantropijna	Działalność dobroczynna, wspieranie sztuki i edukacji, podnoszenie jakości życia społecznego, bycie dobrym obywatelem, zaangażowanie w wolontariat

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Carroll 1991, s. 39].

Koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu rozwinęła się na skutek działań mediów nagłaśniających przypadki łamania przez przedsiębiorstwa prawa, nieetycznych zachowań wobec klientów, korupcji, powiązań przedsiębiorstw

z politykami, wprowadzania w błąd klientów, stosowania agresywnych technik sprzedaży przez pracowników itp. Celem społecznej odpowiedzialności biznesu jest doprowadzenie do zrównoważonego rozwoju w ścisłej interakcji między przedsiębiorstwem a jego otoczeniem. Współczesne przedsiębiorstwo, w tym przedsiębiorstwo bankowe, to zbiór interesów wszystkich, którzy są uczestnikami jego otoczenia zewnętrznego i wewnętrznego. Banki powinny uczestniczyć w rozwiązywaniu problemów, jakie napotyka gospodarka, działające w niej przedsiębiorstwa oraz społeczeństwo. W ramach społecznej odpowiedzialności biznesu powinny aktywnie partycypować w procesie minimalizacji nierówności społecznej i wykluczenia finansowego. Banki jako instytucje zaufania publicznego powinny odzwierciedlać i umacniać normy i wartości moralne. Ponadto jako kluczowe podmioty rynku finansowego są elementami systemu społeczno-gospodarczego i powinny przez pełnienie służebnej funkcji dbać o wszystkie składowe tego systemu.

4. O społecznej odpowiedzialności banków

Banki stanowią jedną z nielicznych grup podmiotów powstającą w tzw. systemie koncesyjnym. Koncesjonowanie wprowadza się w przypadku tych działalności, które mają szczególne znaczenie ze względu na bezpieczeństwo państwa lub obywateli albo inny ważny interes publiczny. Otrzymanie od państwowej instytucji nadzorczej dwóch zezwoleń uprawniających do wykonywania czynności bankowych na terenie danego kraju jest wyjątkową, ale i zobowiązującą prerogatywą. Jako licencjonowane podmioty rynku finansowego banki to instytucje zaufania publicznego. Jak wskazano w Wyroku TK z dnia 17 stycznia 2001 r., „wysokie wymagania organizacyjne postawione bankom powodują jednocześnie, że nie są one zwykłymi podmiotami gospodarczymi, lecz w pewnym sensie – ustawodawca przypisał im funkcję instytucji zaufania społecznego”. Oznacza to, że świadczone przez te podmioty czynności bankowe muszą być rzetelnie i uczciwie wykonywane. Banki muszą być transparentne, godne zaufania i gwarantować bezpieczeństwo zgromadzonych w nich środków i realizowanych transakcji finansowych. Klienci, powierzając bankom środki finansowe i wiele poufnych informacji, ufają, że zarówno te informacje, jak i zdeponowane środki będą bezpieczne, a przekazane informacje nie będą udostępniane osobom trzecim. Jak zauważa W. Szpringer, „skoro państwo świadczy »usługi« na rzecz banków, np. w formie gwarancji dla depozytów, ma prawo wymagać w pewnym stopniu poczucia »społecznej odpowiedzialności« banków” [2009, s. 109]. Banki z założenia są organizacjami społecznymi działającymi dla dobrobytu jednostki i społeczeństwa [Korenik 2012, s. 165]. Pełniąc tak kluczową funkcję w gospodarce, nie mogą one naruszać zasady zaufania klientów do państwa i stanowionej przez niego

prawa, w tym prawa bankowego. Tymczasem dane UOKiK¹ co roku dowodzą stosowania nielegalnych praktyk bankowych, w tym np. niewypełniania przez banki obowiązków informacyjnych (zastrzeżenie w umowach, że oprocentowanie pożyczki może ulegać zmianom bez sprecyzowania, w jakich sytuacjach może dojść do zmiany i jaka może być jej wysokość; brak w formularzach informacji o opłatach za zaległości w spłacie rat i wysokości oprocentowania od zadłużenia przeterminowanego itp.). Coraz częściej wśród niedozwolonych klauzul pojawiają się zapisy w umowach lub regulaminach, które bezpośrednio wiążą się z brakiem ponoszenia przez bank odpowiedzialności, np.:

– „Bank Spółdzielczy w Konopiskach nie odpowiada za opóźnienia wynikające z awarii systemów informatycznych, systemów zasilania, łączy telekomunikacyjnych, powstałe z przyczyn niezależnych od Banku” – wyrok z dnia 19 lutego 2010 r. Sygn. XVII AmC 748/09;

– „Bank Millennium SA nie odpowiada za straty spowodowane okolicznościami niezależnymi od Banku, takimi jak (...) opóźnienia wynikające z wad transmisji, awarii systemów komputerowych, systemów telekomunikacyjnych i teletransmisji danych, systemów zasilania oraz opóźnień wynikłych z działania poczty lub telekomunikacji” – wyrok z dnia 2 marca 2010 r. Sygn. XVII AmC 484/09;

– „Alior Bank nie udziela gwarancji, że korzystanie z Portalu będzie przebiegało bez błędów, wad czy przerw i nie ponosi odpowiedzialności za jakiegokolwiek szkody, poniesione przez użytkowników z powodu przerwy w dostępie użytkowników do Portalu, w szczególności spowodowane: (...) błędnym działaniem lub awariami, w tym awariami lub błędnym działaniem łączy telekomunikacyjnych dostawców sieci Internet, awariami sprzętu lub oprogramowania użytkowników w trakcie lub w związku z korzystaniem z zasobów Portalu, w szczególności na skutek przedostania się do systemu informatycznego użytkownika wirusów komputerowych” – wyrok z dnia 17 czerwca 2010 r. Sygn. XVII AmC 1487/09;

– „W przypadku nieuznania reklamacji Bank Ochrony Środowiska SA ma prawo obciążenia Rachunku kosztami związanymi z jej rozpatrzeniem” – wyrok z dnia 14 stycznia 2010 r. Sygn. XVII AmC 471/09;

– „Lukas Bank SA zastrzega sobie prawo do odmowy autoryzowania transakcji lub wprowadzenia ograniczeń limitów (kwotowych bądź ilościowych) autoryzowanych transakcji gotówkowych i/lub bezgotówkowych przeprowadzanych w ramach dostępnego limitu kredytowego w przypadku: a) naruszenia postanowień Umowy limitu lub Regulaminu limitu, b) naruszenia postanowień Umowy o kartę lub Regulaminu karty (jeśli posiadacz rachunku kredytowego zawarł z bankiem Umowę o kartę), c) powzięcia wiarygodnych informacji o pogorszeniu zdolności kredytowej

¹ Por. <http://uokik.gov.pl/rejestr/> (dostęp: 10.04.2014).

lub sytuacji majątkowej Posiadacza rachunku kredytowego (...)” – wyrok z dnia 27 kwietnia 2011 r. Sygn. AmC 78/11;

– „Opłata za dochodzenie wymagalnych należności Alior Banku SA przez zewnętrzną firmę windykacyjną, tryb pobierania od zdarzenia; jako % należności, wysokość opłaty/prowizji 4–15%” – wyrok z dnia 15 grudnia 2011 r. Sygn. XVII AmC 3326/10;

– „Deutsche Bank PBC SA z/s w Warszawie nie ponosi odpowiedzialności za szkody Posiadacza spowodowane okolicznościami niezależnymi od Banku, a w szczególności za: (...) orzeczenia oraz inne czynności (działania i zaniechania) organów rządowych i samorządowych ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości, którym nie można przeciwstawić się środkami cywilnoprawnymi” – wyrok z dnia 18 listopada 2011 r. Sygn. XVII AmC 1265/09;

– „Bank Millennium SA zastrzega sobie prawo do zmiany cennika w okresie obowiązywania umowy kredytu, jeżeli wystąpi przynajmniej jedna z poniższych przyczyn: 1) zmiana parametrów rynkowych, środowiska konkurencji, przepisów prawa, w szczególności przepisów podatkowych i rachunkowych, stosowanych w sektorze bankowym, 2) zmiana poziomu inflacji bądź innych warunków makroekonomicznych, 3) zmiana zakresu lub formy świadczonych usług” – wyrok z dnia 14 grudnia 2010 r. Sygn. XVII AmC 426/09;

– „W przypadku gdy w okresie obowiązywania umowy kredytu zwiększeniu ulegnie stosunek aktualnej wysokości salda zadłużenia kredytu wyrażonego w PLN do aktualnej wartości ustanowionych prawnie zabezpieczeń i/lub nastąpi zmiana wartości ustanowionych prawnie zabezpieczeń i/lub zagrożenie terminowej spłaty kredytu, i/lub pogorszenie się sytuacji finansowej Kredytobiorcy, Bank może zażądać ustanowienia dodatkowego prawnego zabezpieczenia kredytu i/lub zlecić zbadanie stanu prawnego i technicznego oraz określenia wartości rynkowej nieruchomości stanowiącej przedmiot zabezpieczenia na koszt Kredytobiorcy” – wyrok z dnia 14 grudnia 2010 r. Sygn. XVII AmC 426/09;

– „Deutsche Bank PBC SA nie ponosi odpowiedzialności za: (...) szkody spowodowane decyzjami organów władzy publicznej (...)” – wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 21 grudnia 2011 r. Sygn. VI ACa 873/11;

– „Zmiana wysokości oprocentowania może następować także w przypadku zmiany parametrów finansowych rynku pieniężnego i kapitałowego w kraju (lub krajów zrzeszonych w UE), którego waluta jest podstawą indeksacji” – wyrok w sprawie Euro Bank SA z dnia 24 lipca 2012 r. Sygn. XVII AmC 285/11;

– „Kredyt Bank SA będzie miał prawo objąć bankowym tytułem egzekucyjnym (...) wszelkie koszty związane z windykacją należności Banku (...)” – wyrok z dnia 14 marca 2012 r. Sygn. XVII AmC 3349/10;

– „Stopa procentowa Kredytu może ulegać zmianom w okresie trwania Umowy w przypadku zmiany co najmniej jednego z następujących parametrów

finansowych rynku pieniężnego i kapitałowego: a) oprocentowania lokat międzybankowych (stawek WIBID/WIBOR), b) rentowności bonów skarbowych, obligacji Skarbu Państwa, c) zmiany stóp procentowych NBP, oraz w zakresie wynikającym ze zmiany tych parametrów” – wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 22 października 2009 r. Sygn. akt AmC 349/09, oddalający powództwo w pozostałym zakresie w sprawie BRE Banku SA;

– „BNP Paribas Bank Polska SA w Warszawie nie ponosi odpowiedzialności za ewentualne szkody powstałe w wyniku zaistnienia okoliczności niezależnych od Banku” – wyrok z 15 lutego 2013 r. Sygn. XVII AmC 1620/12;

– „Euro Bank SA informuje, że nie ponosi jakiejkolwiek odpowiedzialności za szkody Użytkownika portalu powstałe w związku ze skorzystaniem lub brakiem umiejętności skorzystania przez Użytkownika z informacji tu zamieszczonych. Całkowite ryzyko z tytułu użytkowania portalu i zlinkowanych z nim stron ponosi wyłącznie Użytkownik” – wyrok z dnia 10 sierpnia 2012 r. Sygn. XVII AmC 1492/12.

Powyższe przykłady ilustrują tylko niewielki fragment nieetycznych zachowań banków względem ich klientów. Ta społeczna odpowiedzialność w relacjach bank–klient została w tych przypadkach pominięta.

Podczas Forum Bankowego w marcu 2014 r. prezes NBP Marek Belka powiedział, zwracając się do środowiska bankowego: „Banki mogą być wielkim dobrem narodowym i myślę, że w dalszym ciągu w Polsce jesteśmy w tej szczęśliwej sytuacji. Nie znaczy to jednak, że to dobro narodowe nie jest w Polsce zagrożone przede wszystkim przez pewnego rodzaju zachowania, które wychodzą z was samych. Chciałbym, abyście byli dla gospodarki dobrym sługą, a nie złym panem” [Belka: *banki...* 2014].

Banki wyposażone w szczególne uprawnienia dochodzenia roszczeń w stosunku do swoich dłużników wykorzystują ich zaufanie. W tym kontekście pojawia się zatem pytanie o to, czy banki jako instytucje zaufania społecznego nie nadużywają przyznanych im uprawnień i czy pełnią wobec państwa, które nadało im te uprawnienia, służebną funkcję. Prezes NBP Marek Belka, na spotkaniu z przedsiębiorcami w Bydgoszczy, nawiązując do funduszy unijnych, podkreślił, że środki te mogą pomóc we wspieraniu podejmowania ryzyka gospodarczego, gdyż „banki, nie tylko polskie, z wyjątkiem amerykańskich zapomniały, jak finansuje się nowo zakładane firmy” [Belka: *fundusze...* 2014]. To dosadne stwierdzenie padające z ust prezesa banku centralnego świadczy o poważnym problemie braku finansowania polskiego sektora MŚP przez banki działające w naszym kraju. Tym samym dowodzi to, że banki nie odgrywają służebnej roli w naszej gospodarce.

Problem społecznej odpowiedzialności banków został zgłębiany w polskiej literaturze m.in. przez D. Korenik [2009a i 2009b] oraz W. Szpringera [2009].

Jak słusznie podkreśla D. Korenik, „odpowiedzialność banku komercyjnego jest cnotą (wartością pożądaną), ale nie tylko. Jest także pewną konstrukcją myślową, na którą składa się szereg powinności różnej natury ujmowanych w postaci zasad, jakie bank miałby respektować w swej działalności gospodarczej czy kształtując pożądane relacje społeczne, rynkowe” [2009a, s. 33]. Społeczną odpowiedzialność banku można ocenić po stosowanych tzw. dobrych praktykach bankowych, zaangażowaniu w akcje charytatywne, zwalczaniu problemu wykluczenia finansowego², wspomaganiu lokalnej przedsiębiorczości, angażowaniu się w obsługę jednostek samorządu terytorialnego, relacjach z klientami itp. Ze społecznej odpowiedzialności banków wynika zatem ich służebna rola w odniesieniu do gospodarki. Oczekuje się bowiem, że banki (kontrolowane w większości przez kapitał zagraniczny) w tym komercyjnym, rynkowym otoczeniu uwzględnią także swoje powinności wobec kraju, w którym działają, a który zapewnia im miliardowe zyski. Kraj ten za bezcen sprzedał kapitałowi zagranicznemu polskie banki i zezwolił na wykonywanie czynności bankowych (w tym przyjmowanie depozytów i udzielanie kredytów), licząc na istotne wsparcie realnej sfery gospodarki rynkowej. Z tego względu banki powinny pełnić służebną funkcję wobec gospodarki, optymalnie wykorzystując swój potencjał.

Idea społecznej odpowiedzialności banków ma długą tradycję, ponieważ banki od dawne są traktowane jako instytucje zaufania publicznego. Rozwój tej idei najbardziej zauważalny był w przedspółdzielczych instytucjach kredytowych (bankach pobożnych, kasach oszczędnościowo-pożyczkowych, kasach kredytowych, towarzystwach zaliczkowych, samopomocowych magazynach wiejskich, zakładkach na sprzężaj, bankach ludowych [Gostomski 2011, s. 19–37]) oraz w bankach spółdzielczych. Jak słusznie zauważa D. Korenik, w sektorze bankowości spółdzielczej społeczna odpowiedzialność banków nie jest niczym nowym, ponieważ od początku jest częścią filozofii i działania oraz codziennej praktyki gospodarczej [2011, s. 23]. Potwierdzeniem tego jest motto unii kredytowych, które brzmi: „nie dla zysku, nie dla miłosierdzia, ale po to, by służyć”. W świetle powyższych ustaleń istotne jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy w tak dynamicznie rozwijającej się bankowości XXI w. można zmierzyć tę służebną rolę banków wobec gospodarki.

² Wykluczenie finansowe jest jedną z form wykluczenia społecznego. Odnosi się ono do niewydolności systemu bankowego w zakresie oferowania pełnego zakresu usług depozytowych i kredytowych po przystępnych cenach dla wszystkich gospodarstw domowych i podmiotów gospodarczych. Systematyczne ograniczanie dostępu tych grup do usług rynku finansowego zagraża ich zdolności do pełnego uczestnictwa w życiu gospodarczym i w akumulacji majątku i zaprzecza idei społecznej odpowiedzialności banków za sferę realną.

5. W poszukiwaniu syntetycznej miary oceny służebnej roli banku w gospodarce

Wszystkie banki jako nadzorowane instytucje zaufania publicznego są poddawane szczególnej ocenie i kontroli, zarówno zewnętrznej, jak i wewnętrznej. W literaturze istnieje wiele miar oceny działalności banku, których nie sposób w tym miejscu wymieniść. Nie ma jednak syntetycznej miary oceny służebnej roli banków w gospodarce. Miara taka powinna uwzględniać, oprócz niepodważalnej oceny ryzyka bankowego, wiele kryteriów odnoszących się do bezpośredniego zaangażowania banków w proces finansowania polskiej gospodarki. Przykładowo należałoby wziąć pod uwagę m.in. takie wskaźniki, jak:

1) stosunek liczby podpisanych w danym roku nowych umów kredytowych do całkowitej liczby złożonych wniosków kredytowych w odniesieniu do:

a) klientów indywidualnych,

b) przedsiębiorstw (w podziale na mikro-, małe, średnie i duże przedsiębiorstwa, w tym przedsiębiorstwa z całkowitym polskim kapitałem oraz z udziałem kapitału zagranicznego),

c) jednostek samorządu terytorialnego;

2) stosunek wartości nowo udzielonych w danym roku gwarancji, poręczeń, kredytów i pożyczek do łącznej wartości należności brutto w odniesieniu do:

a) klientów indywidualnych,

b) przedsiębiorstw (w podziale na mikro-, małe, średnie i duże przedsiębiorstwa, w tym przedsiębiorstwa z całkowitym polskim kapitałem oraz z udziałem kapitału zagranicznego),

c) jednostek samorządu terytorialnego;

3) maksymalna wartość zabezpieczenia wierzytelności w stosunku do wartości udzielonego w danym roku kredytu (krótko-, średnio- i długookresowego) w odniesieniu do:

a) klientów indywidualnych,

b) przedsiębiorstw (w podziale na mikro-, małe, średnie i duże przedsiębiorstwa, w tym przedsiębiorstwa z całkowitym polskim kapitałem oraz z udziałem kapitału zagranicznego),

c) jednostek samorządu terytorialnego;

4) stosunek liczby umów kredytowych rozwiązanych (zerwanych) w danym roku przez bank przed upływem ustalonego w umowie terminu do liczby nowo zawartych umów kredytowych w odniesieniu do:

a) klientów indywidualnych,

b) przedsiębiorstw (w podziale na mikro-, małe, średnie i duże przedsiębiorstwa, w tym przedsiębiorstwa z całkowitym polskim kapitałem oraz z udziałem kapitału zagranicznego),

- c) jednostek samorządu terytorialnego;
- 5) maksymalny czas oczekiwania na decyzję kredytową w danym roku (w dniach) w odniesieniu do:
 - a) klientów indywidualnych,
 - b) przedsiębiorstw (w podziale na mikro-, małe, średnie i duże przedsiębiorstwa, w tym przedsiębiorstwa z całkowitym polskim kapitałem oraz z udziałem kapitału zagranicznego),
 - c) jednostek samorządu terytorialnego;
- 6) liczba postępowań windykacyjnych w danym roku w odniesieniu do:
 - a) klientów indywidualnych,
 - b) przedsiębiorstw (w podziale na mikro-, małe, średnie i duże przedsiębiorstwa, w tym przedsiębiorstwa z całkowitym polskim kapitałem oraz z udziałem kapitału zagranicznego),
 - c) jednostek samorządu terytorialnego;
- 7) udział maksymalnych opłat i prowizji w całkowitym koszcie krótko-, średnio- i długookresowego kredytu w odniesieniu do:
 - a) klientów indywidualnych,
 - b) przedsiębiorstw (w podziale na mikro-, małe, średnie i duże przedsiębiorstwa, w tym przedsiębiorstwa z całkowitym polskim kapitałem oraz z udziałem kapitału zagranicznego),
 - c) jednostek samorządu terytorialnego;
- 8) różnica (w punktach procentowych) między najwyższym i najniższym rzeczywistym kosztem kredytu w rachunku bieżącym w danym roku, w tym dla:
 - a) mikroprzedsiębiorstw,
 - b) małych przedsiębiorstw,
 - c) średnich przedsiębiorstw,
 - d) dużych przedsiębiorstw (w tym dla przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego i przedsiębiorstw wyłącznie z polskim kapitałem),
 - e) klientów indywidualnych,
 - f) jednostek samorządu terytorialnego;
- 9) różnica między maksymalnym a minimalnym oprocentowaniem depozytów w rachunku bieżącym/ROR w odniesieniu do:
 - a) klientów indywidualnych,
 - b) przedsiębiorstw (w podziale na mikro-, małe, średnie i duże przedsiębiorstwa, w tym przedsiębiorstwa z całkowitym polskim kapitałem oraz z udziałem kapitału zagranicznego),
 - c) jednostek samorządu terytorialnego;
- 10) stosunek najniższego oprocentowania długoterminowego kredytu inwestycyjnego udzielonego w danym roku dla przedsiębiorstwa kontrolowanego przez kapitał zagraniczny do najniższego oprocentowania długoterminowego kredytu

inwestycyjnego udzielonego dla przedsiębiorstwa wyłącznie z polskim kapitałem (w podziale na mikro-, małe, średnie i duże przedsiębiorstwa).

Oczywiście przedstawione powyższe wskaźniki mogą (a nawet powinny) zostać uzupełnione po konsultacjach społecznych o inne wielkości uwypuklające progospodarczy charakter działalności banków. Zestaw takich wskaźników powinien posłużyć do zaprezentowania skumulowanego wyniku procentowego w każdej z analizowanych kategorii. Po agregacji uzyskany wynik byłby syntetyczną miarą oceny służebnej roli banku w gospodarce. Pozwoliłoby to wyróżnić (np. przez nadanie Certyfikatu Banku Służącego Polskiej Gospodarce) najlepsze, społecznie odpowiedzialne banki służące rozwojowi polskiej gospodarki. W dalszym ciągu nie ma w Polsce żadnej instytucji, która oceniałaby, czy banki służą gospodarce, czy są to wyłącznie przedsiębiorstwa dbające o swój interes [Jaworski 2013, s. 225]. Z tego względu autorzy proponują, by badania w tym zakresie były przeprowadzane przez specjalnie wyznaczony do tego podmiot, którego celem byłyby studia nad społeczną odpowiedzialnością banków, w tym ocena ich służebnej roli w rozwoju sfery realnej polskiej gospodarki. Z racji niedostępności danych, o których mowa w 10 wymienionych kategoriach, dla zwykłego badacza (naukowca) podmiotem prowadzącym takie badania mógłby być również Związek Banków Polskich albo Komisja Nadzoru Finansowego. Badania mogłyby być prowadzone na podstawie chronionych hasłem ankiet wypełnianych przez przedstawicieli banków na specjalnie stworzonej do tego celu stronie internetowej.

Coroczne ankiety wypełniane przez przedstawicieli banków stanowiłyby bardzo cenną informację dla społeczeństwa, w tym dla środowiska naukowego zajmującego się bankowością, o faktycznej roli tych instytucji we wspieraniu polskiej gospodarki. Wyniki takich badań mogłyby dać odpowiedź na pytanie, czy oczekiwania dotyczące wkładu działających w Polsce banków w kształtowanie zarówno ładu gospodarczego, jak i społecznego są w rzeczywistości spełniane. Celem zaprezentowania syntetycznej miary oceny służebnej roli banków w gospodarce jest też podkreślenie znaczenia omawianej problematyki i zwrócenie uwagi praktyków i teoretyków na potrzebę dyskusji na ten temat oraz poszukiwania rozwiązań korzystnych dla banku i jego wszystkich interesariuszy. Autorzy zdają sobie sprawę, że powyższa propozycja jest kontrowersyjna i z pewnością budzić będzie ogromny sprzeciw i niechęć ze strony banków, w dłuższej perspektywie negatywne nastawienie bankowców i ich uprzedzenia da się jednak przełamać z korzyścią dla obu stron. Obserwacja zmian zachodzących w innych sektorach w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu pozwala mieć nadzieję, że dyskusje na temat służebnej roli banków przerodzą się w rzeczywiste działania o trwałych skutkach dla polskiej gospodarki.

6. Podsumowanie

Zarówno w środowisku teoretyków, jak i praktyków bankowości od dawna toczy się ożywiona dyskusja nad współczesną rolą banków w gospodarce. Bankowcy twardo bronią stanowiska, że wyłącznym celem działalności banków jest kreowanie zysku rozumianego w kategoriach czysto finansowych. Tymczasem zgodnie z koncepcją społecznej odpowiedzialności biznesu przedsiębiorstwa bankowe mają wobec otoczenia, w którym prowadzą działalność, także inne, równie ważne, zobowiązania. Banki jako kluczowi gracze na rynku finansowym nie mogą w swojej działalności abstrahować od potrzeb i interesów Polaków i polskiej gospodarki. Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy można zmierzyć służebną rolę banków w gospodarce, a jeśli tak, to w jaki sposób, pozostaje pytaniem otwartym. Propozycja autorów tego opracowania ma stać się przyczynkiem do dalszej dyskusji w świecie nauki i praktyki bankowej nad potrzebą eksponowania działalności tych banków, które dążą do maksymalizacji zysku, ale równolegle wspierają realną gospodarkę, przyczyniając się do stabilnego i długotrwałego wzrostu gospodarczego. Służebność banków nie wyklucza ich komercyjnego charakteru. Doroczne rankingi banków społecznie odpowiedzialnych za losy gospodarki mogłyby mieć wiele pozytywnych skutków, nie tylko marketingowych. Uzyskanie Certyfikatu Banku Służącego Polskiej Gospodarce dawałoby nie tylko prestiż, ale także wpływałoby na poprawę wyników finansowych banku. Jest to bowiem sygnał dla klientów, że bank prowadzi politykę wspierającą polskie przedsiębiorstwa, gwarantuje przejrzystość i lojalność oraz wzajemne zaufanie, koncentruje się na utrzymaniu jak najlepszych relacji z klientami, nie wprowadza w błąd i nie wykorzystuje profesjonalizmu swoich pracowników wbrew interesom klienta. Uzyskanie Certyfikatu Banku Służącego Polskiej Gospodarce świadczyłoby o nastawieniu na polskiego klienta (indywidualnego i korporacyjnego) oraz o partnerstwie zapewniającym zyski zarówno całej grupie kapitałowej, jak i społeczeństwu. Znalezienie się banku w pierwszej dziesiątce takiego rankingu byłoby wyraźnym komunikatem społecznym, że bank ten oprócz tego, że realizuje podstawowy cel, kieruje się w swojej działalności ideą solidarności między podmiotami powierzającymi mu pieniądze i podmiotami cierpiącymi na ich niedobór. Byłby to także sygnał dla innych banków, jaką drogę powinny obrać, aby spłacić swój dług wynikający z nadanych im przywilejów względem państwa i społeczeństwa.

Literatura

Bankowość [2013], red. M. Zaleska, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa
Bankowość. Podręcznik akademicki [2004], red. W.L. Jaworski i Z. Zawadzka, Poltext, Warszawa.

- Bankowość. Podręcznik dla studentów* [1999], red. J. Głuchowski i J. Szambelańczyk, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań.
- Belka: banki dla gospodarki mają być dobrym sługą, a nie złym panem* [2014], „Rzeczpospolita”, 12.03.2014, <http://www.ekonomia.rp.pl/arttykul/1093462-Belka-banki-dla-gospodarki-maja-byc-dobrym-sluga-a-nie-zlym-panem.html> (dostęp: 12.03.2014).
- Belka: fundusze unijne dla Polski nie skończą się po 2020 roku* [2014], „Rzeczpospolita” 24.03.2014, <http://www.ekonomia.rp.pl/arttykul/1096530-Belka-fundusze-unijne-dla-Polski-nie-skoncza-sie-po-2020-r.html> (dostęp: 24.03.2014).
- Carroll A.B. [1991], *The Pyramid of the Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders*, „Business Horizons”, July–August, [http://dx.doi.org/10.1016/0007-6813\(91\)90005-G](http://dx.doi.org/10.1016/0007-6813(91)90005-G).
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: „A renewed strategy 2011-14 for CSR” [2011], COM(2011) 681 final, Brussels.
- Dobosiewicz Z. [2011], *Bankowość*, PWE, Warszawa.
- Elementy finansów i bankowości* [2006], red. S. Flejterski i B. Świecka, CeDeWu, Warszawa.
- Fichte J.G. [2002], *Powołanie człowieka*, Antyk, Kęty.
- Filek J. [2002], *O wolności i odpowiedzialności podmiotu gospodarczego*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków
- Filek J. [2006], *Spółeczna odpowiedzialność biznesu. Tylko moda, czy nowy model prowadzenia działalności gospodarczej*, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Warszawa.
- Friedman E. [1997], *Spółeczną odpowiedzialnością biznesu jest pomnażanie zysków* [w:] *Etyka biznesu: z klasyki współczesnej myśli amerykańskiej*, red. L.V. Ryan i J. Sójka, Wydawnictwo „W drodze”, Poznań
- Gostomski E. [2011], *Narodziny spółdzielczości kredytowej w Europie i rozwój banków spółdzielczych w Polsce* [w:] *Współczesna bankowość spółdzielcza*, red. A. Szczęgowska, CeDeWu, Warszawa.
- Hefferman S. [2007], *Nowoczesna bankowość*, PWN, Warszawa.
- Iwanicz-Drozdowska M., Jaworski W.L., Szczęgowska A., Zawadzka Z. [2013], *Bankowość. Instytucje, operacje, zarządzanie*, Poltext, Warszawa.
- Jaworski W.L. [2004], *System bankowy i jego otoczenie* [w:] *Bankowość. Podręcznik akademicki*, red. W.L. Jaworski i Z. Zawadzka, Poltext, Warszawa.
- Jaworski W.L. [2008], *Uwagi o działalności banków komercyjnych* [w:] *Współczesne finanse*, Wydawnictwo UMK, Toruń.
- Jaworski W.L. [2013], *Niewystarczająca rola Narodowego Banku Polskiego w rozwoju polskiej gospodarki*, „Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance”, vol. 11, nr 2, part 1, July.
- Jaworski W.L. [2014], *Czy system bankowy wspomaga polską gospodarkę narodową?* [w:] *Banki w społecznej gospodarce rynkowej w świetle doświadczeń z kryzysu i stanu rozwoju rynku finansowego*, red. S. Flejterski i A. Gospodarowicz, ZBP, Warszawa.
- Jaworski W.L., Krzyżkiewicz Z., Kosiński B. [2002], *Banki. Rynek, operacje, polityka*, Poltext, Warszawa.
- Jaworski W.L., Szczęgowska A. [2012], *Współczesne wyzwania bankowości centralnej* [w:] *Współczesna bankowość centralna*, red. W.L. Jaworski i A. Szczęgowska, CeDeWu, Warszawa.
- Kant I. [1972], *Krytyka praktycznego rozumu*, tł. J. Gafcecki, PWN, Warszawa.

- Korenik D. [2009a], *Odpowiedzialność banku komercyjnego. Próba syntezy*, Difin, Warszawa.
- Korenik D. [2009b], *O roli służebnej banków komercyjnych*, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław.
- Korenik D. [2011], *Refleksja na temat banku społecznie odpowiedzialnego*, „Bezpieczny Bank”, nr 3(45).
- Korenik D. [2012], *Czy społeczna odpowiedzialność biznesu bankowego to konieczność* [w:] *Eseje o stabilności finansowej*, red. A. Alińska, CeDeWu, Warszawa.
- Kuderowicz Z. [1962], *Doktryna moralna młodego Hegla*, PWN, Warszawa.
- Leon XIII [1982], *Encyklika o kwestii robotniczej (Rerum Novarum)*, „Znak”, nr 332–334.
- Lord E.W. [1926], *Fundamentals of Business Ethics*, Ronald Press, New York.
- Łojek S. [2002], *Obrona Nietzschego: rzecz o odpowiedzialności*, Antyk, Warszawa.
- Picht G. [1981], *Odwaga utopii*, PIW, Warszawa.
- Schelling F.W.J. [1983], *Filozofia sztuki*, PWN, Warszawa.
- Szpringer W. [2009], *Społeczna odpowiedzialność banków. Między ochroną konsumenta a osłoną socjalną*, Oficyna Wydawnicza, Warszawa.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, tekst jedn. Dz.U. 2012, poz. 1376 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, tekst jedn. Dz.U. 2013, poz. 672.
- Wyrok TK z dnia 17 stycznia 2001 r., K 5/00, OTK 2001, nr 1 poz. 2.
- Żukowski M. [2014], *Małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce powinny być przedmiotem troski państwa i zainteresowania banków* [w:] *Banki w społecznej gospodarce rynkowej w świetle doświadczeń z kryzysu i stanu rozwoju rynku finansowego*, red. S. Flejterski i A. Gospodarowicz, ZBP, Warszawa.

The Ancillary Role of Banks in the Polish Economy

As trustworthy public institutions, banks have played – and will continue to play – a key role in the national economy. Over the centuries they have undergone a constant evolution that has broadened their range of services. They have thus been transformed from typical credit institutions into thriving financial conglomerations doing business throughout the financial market. What is more, they have become institutions whose basic aim is profit maximization. But this purely economic aim has left the more and more frequent calls for banks to take social responsibility for the fortunes of the national economy somewhat obscured. As they are institutions granted public licences they should play an ancillary role in the economy. They are granted the privilege of taking deposits, extending loans and managing clients' money. In return for these privileges they should conduct their business not only for their owners but also for the well-being of the national economy and the prosperity of society. The aim of this paper is therefore to present a synthetic measure of the ancillary role of banks.

Keywords: corporate social responsibility, the social responsibility of banks, the ancillary role of banks, banks vs economy.